

VIII. Draamatõlge taasiseseisvunud Eestis Translations of Drama in Estonia since 1991

Eesti vabariigi taasiseseisvumise järel teisesid uute tõlkijapõlvkondade žanrivalikud. Võtmežanriks kujunes filosoofilise ja ajaloooproosa kõrval draamakirjandus. Kui filosoofiliste tekstide tõlkimist toetas Avatud Eesti Fond Avatud Eesti Raamatu programmi kaudu, siis draamatekstide tõlkimine jäi üksikute tõlkijate erahuviks.

After the restoration of the independence of the Republic of Estonia, the genre choices of the new generation of translators changed. Drama became the key genre along with philosophical and historical prose. Whereas the translation of philosophical texts was supported by the Open Estonia Foundation through the program of Open Estonia Book, the translations of other texts remained the private interest of single translators.

Kolmeteistkümnele varasemale antiikdraama tervikeestindusele lisandusid 1990ndate lõpust Aristophanese *Lysistrate*, Euripidese *Bakhandid* ja *Iphigeneia Aulises* (kõik tõlkinud Anne Lill), Menandrose *Paburdaja* ning Terentiusse *Eunubh* (tõlk. Mari Murdvee) ning esimese eestindatud Rooma tragöödiana Seneca *Medea* (tõlk. Janika Päll). Üliõpilastööna valmis 2004. a. Marleen Parmani reaallune proosatõlge Plautuse komöödiast *Curculio*.

In addition to the thirteen earlier full-text translations of classical drama the following works were translated in the end of 1990s: Aristophanes's *Lysistrata*, Euripides's *Bacchae* and *Iphigeneia in Aulide* (all by Anne Lill), Menander's *Dyskolos* and Terence's *Eunuchus* (transl. Mari Murdvee) and the first translation of a Latin tragedy, Seneca's *Medea* (transl. Janika Päll). In 2004, as a student project, Marleen Parman made an prose translation of Plautus's comedy *Curculio*.

Antiikdraama eestindamisel eristuvad kolm suunda: lugejale (sõna-sõnalt tõlkimine), vaatajale või näitlejale suunatud meetod. Vaatajale ja näitlejale suunatud meetodid kasutas eesti ja klassikalise filoloogi haridusega Tartu Lasteteatri näitleja, hilisem tõlkija ja lavastaja **Mari Murdvee** (1959-2008). Murdvee kujundas välja oma meetrilise tõlke süsteemi, arvestades just teksti kõla laval. "Näitlejana ei saanud ta tekste jätta üksnes paberile, vaid püüdis neid „tõsta püsti”, mitte üksnes tõlkida, vaid anda neile inimlik ja kõigi meeltega tajutav vorm. Ta proovis äratada vaatajates unustatud tundmused ja mõtted, unustatud taju, unustatud esteetika – hõlmata elu sügavamalt ja asetada inimene oma päristisse perspektiivi," on tema kohta kirjutanud Marju Lepajõe. Et oma ideid võimalikult täpselt teostada, asutas M. Murdvee Tartus mõttekaaslaste-näitlejate ja üliõpilaste osalusel Antiigiteatri, kus lavastati muuhulgas Menandrose *Paburdaja* (1997), Aristophanese *Linnud* (2000), *Apolloni süind* (2002) jt.

There are three distinct directions in the translation of classical drama: a method directed at the reader (word-for-word translation), the audience or the actor. The method directed at the audience and actors was used by **Mari Murdvee** (1959-2008), an actor at the Tartu Childrens' Theatre, later a translator and director, who had the background of Estonian and Classical philology. Murdvee developed her own metrical translation system taking into account how the text sounded on the stage. "Being an actor she could not just leave the texts to be on paper but tried to 'lift them up' not just translate them, give them a human shape perceivable by all the senses. She tried to wake the forgotten feelings and thoughts, forgotten perception, forgotten aesthetics – capture life more profoundly and place the human in its genuine perspective," as has said about her Marju Lepajõe. In order to execute her ideas with best possible precision, Murdvee established a Classical theatre in Tartu with a cast made up of her kindred spirits, actors and students, where among other plays Menander's *Dyskolos* (1997), Aristophanes's *The Birds* (2000), *Birth of Apollo* (Homeric Hymn to Apollo, 2002), etc. were staged.

Anne Lille draamatõlged on sündinud vaheldumisi uurimistööga antiikdraama alal. 2004. a. ilmus temalt eesti keeles *Tragöödialeksikon: teemad ja tegelased antiikkreeka teatris*, 2008. aastal monograafia *Inimene ja maailm kreeka tragöödias*. Enim tähelepanu on tema antiikdraama eestindustest pälvinud 2012. a. NO99 lavale toodud **Euripidese *Iphigeneia Aulises***. See on esimene antiikkirjanduse eestindus, mida on tunnustatud riikliku autasuga - 2013. a. pälvis A. Lill antiikdraama tõlketraditsiooni õnnestunud elustamise eest Aleksander Kurtna nimelise auhinna.

Anne Lill's drama translations have appeared alternately with her research on classical drama. In 2004 she published a *Lexicon of Tragedy: Topics and characters in Greek classical theatre* and in 2008 a monograph *A Human and the World in Greek Tragedy*. What has merited the most acclaim is her translation of *Iphigenia in Aulide*, staged by Theatre NO99 in 2012. This is the first translation of classical literature that has been awarded a state award – Anne Lill was awarded Aleksander Kurtna translation prize in 2013 for the successful revival of the tradition of translating classical drama.

Ka Anne Lille draamatõlged jäävad kindlaks originaalsetele meetrumitele: jambilisele trimetrile ja trohheilisele tetrametrile, kooriosades ka erinevatele Aioolia meetrumitele. Lisaks on A. Lill Aristophanese *Lysistrate* tõlkes õnnestunult kasutanud eesti murdeid kreeka dialektide markeerimiseks. Tänu aktiivsele antiikdraamade tõlkimisele on viimastel kümnenditel nii Eesti professionaalsele kui ka harrastusteatri lavale ometi jõudnud nii antiiktragöödiat kui ka -komöödiat. Lisaks Antiigiteatri ja NO99 etendustele lavastati nt 1995. a. Nukuteatris Aristophanese *Lysistrate*, 2014. a. KaRakTer'i laval Euripidese *Kükloop* jt.

Anne Lill's drama translations stay faithful to the original meters: iambic trimeter and trochaic tetrameter, also Aeolic meters in the chorus. In addition to that, Anne Lill has been successfully using Estonian dialects in rendering Greek dialects in Aristophanes's *Lysistrata*. Due to the active translation of classical dramas the past few decades have at last witnessed the staging of classical tragedy and even comedy both in Estonian professional as well as amateur theatres. In addition to the productions in the Classical theatre and Theatre NO99, Aristophanes's *Lysistrata* was staged in NUKU Theatre in 1995, Euripides's *Cyclops* in KaRakTer in 2014, etc.

Samas tõdesid Eesti lavastajad M. Parmanile 2004. a. antud intervjuudes, et eestlastel pole antiikajastuga erilisi seoseid ning kontekst on meie inimesele võõras. "Näiteks Rumeenias on tehtud väga palju nii Kreeka kui ka Rooma näidendeid. Miks? Selle pärast, et Rumeenia on olnud kunagi ühe teise impeeriumi osa, eks," selgitas Jaanus Rohumaa. A. Lill nõustus temaga 2009. aastal ajalehes *Sirp* ilmunud intervjuus. „Kreeka tragöödia on nõudlik žanr ja eeldab tegijailt põhjalikke celtheadmisi.“

At the same time, in an interview given to M. Parman Estonian stage directors noted that Estonians do not have many connections to the Classical period and that the context is unfamiliar to our audience. "In Romania, for example, lots of Greek and Latin plays have been staged. Why? Because Romania has once been a part of another Empire, hasn't it?" Jaanus Rohumaa explained. Lill agreed in an interview published in the *Sirp* in 2009. "Greek tragedy is a very demanding genre and presupposes profound background knowledge from people dealing with it."

Mari Murdvee ja Anne Lill. Foto: Sille Annuk/PM/ Scanpix

Mari Murdvee and Anne Lill. Photo by Sille Annuk/Postimees/Scanpix

Anne Lill *Tragöödialeksikoni* esitlusel.

Foto: Ove Maidla / PM / Scanpix

Anne Lill in the presentation of the *Lexicon of Tragedy*.

Photo by Ove Maidla/PM/Scanpix.

NO66
Euripides
Iphigeneia Aulises
Tõlkinud Anne Lill
Lavastaja ja kunstnik Loma Marshall
Lavastaja assistent Jori Naal
Laval
Agamemnon Tambet Tuisik
Vasamees Geri Häudsep
Koor Marika Vaarik
Menelaos Rasmus Kalljäär
Teisaja Riito Kõber
Klytemnestra Miriel Pohla
Iphigeneia Eva Klarmets
Achilleus Jaak Prants
Esietendus 17. märtsil 2012 Teatris NO99

Euripidese *Iphigeneia Aulises* teatris NO99 aastal 2012. Fotod: NO 99 kavaleht.

Euripides's *Iphigeneia in Aulis* in theatre NO99 in 2012. Photos: Playbill of the theatre NO99.